

6/31/71

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران

دانشکده بهداشت

۱۳۸۱ / ۱۲ / ۲۰

پایان نامه

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته آموزش بهداشت

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
جمهوری اسلامی ایران

موضوع:

بررسی تاثیر آموزش بر آگاهی و نگرش دانش آموزان پسر دبیرستانی شهر یزد

پیرامون مضرات سیگار کشیدن

استاد راهنما:

دکتر مهناز صلحی

اساتید مشاور:

دکتر محمد فشارکی

گیتی بانو بیضایی

۴۷۰۵۹

نگارش:

محمد حسین مسعود نیا

سال تحصیلی ۸۱-۸۰

تشکر و سپاس :

از سرکار خانم دکتر صلحی متخصص آموزش بهداشت و عضو هیات علمی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران که در طول انجام این پایان نامه زحمات زیادی را متحمل شدند و مرا به این مرحله علمی رساندند صمیمانه سپاسگزاری و تشکر می‌نمایم.

از راهنمائیهای ارزنده جناب آقای دکتر فشارکی، متخصص آمار زیستی و سرکار خانم بیضایی متخصص مدیریت خدمات بهداشتی اساتید مشاور و اعضاء هیئت علمی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران کمال تشکر را دارم و همواره مدیون راهنمائیهای ایشان می‌باشم.

همچنین از جناب آقای دکتر عبادی فرد آذر، مدیر محترم گروه خدمات بهداشتی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران که در طول تحصیل مشوق من بودند، صمیمانه قدردانی می‌نمایم.

از ریاست محترم دانشکده جناب آقای دکتر عامری و معاونت محترم آموزشی دانشکده جناب آقای مهندس متولیان صمیمانه سپاسگزارم.

از جناب آقای دکتر احرامپوش معاونت محترم پشتیبانی دانشگاه علوم پزشکی
شهید صدوقی یزد و ریاست محترم دانشکده بهداشت .

که موفقیتم را در طول تحصیل تاکنون مدیون لطف ، محبت و راهنماییهای
ارزنده و دلسوزانه ایشان می دانم صمیمانه تشکر و سپاسگزاری می نمایم.

از جناب آقای دکتر باقیان معاونت محترم آموزشی دانشکده بهداشت
دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. به پاس راهنماییهای ارزنده شان کمال تشکر
و سپاس را دارم .

از جناب آقای دکتر مظفری عضو هیات علمی دانشکده بهداشت دانشگاه
علوم پزشکی شهید صدوقی به پاس زحمات بی شائبه شان کمال تشکر و سپاسگزاری
را دارم.

تقدیم به :

پدر و مادر بزرگوارم

که برای موفقیت من از هیچ
کوششی دریغ ننموده‌اند.

تقدیم به :

همسرم

که بدون صبر و استقامت و حمایت های

بی دریغ شان تکمیل

این پایان نامه ممکن نبود.

تقدیم به :

فرزندان عزیزم

محسن - مهسا - مهتاب

خلاصه :

این تحقیق مطالعه‌ای مداخله‌ای و توصیفی - تحلیلی (*Discriptive- Analytical*) است که بصورت مقطعی بر روی ۵۳۳ نفر از دانش‌آموزان پسر دبیرستانی پایه سوم و پیش‌دانشگاهی مشغول به تحصیل در یکی از دبیرستانهای شهر یزد انجام شد روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای و براساس تخصیص متناسب بوده است.

هدف از این پژوهش « بررسی تأثیر آموزش بر آگاهی و نگرش دانش‌آموزان پسر دبیرستانی شهر یزد پیرامون مضرات سیگار کشیدن » می‌باشد.

این بررسی به دلیل بالابودن میزان شیوع سیگار کشیدن در این گروه سنی، بالا بودن تعداد افرادی که سیگار کشیدن را در دوران دبیرستان شروع می‌کنند، صورت گرفت.

یافته‌های حاصل از بررسی نشان می‌دهد که آموزش می‌تواند تأثیر مثبت بر آگاهی و نگرش دانش‌آموزان پیرامون مضرات سیگار کشیدن داشته باشد. همچنین مقایسه جداگانه میانگین نمرات آگاهی و نگرش دانش‌آموزان مورد بررسی پیرامون مضرات سیگار قبل و بعد از اجرای برنامه آموزشی بیانگر رابطه معنی‌دار آماری است.

میانگین نمرات آگاهی دانش‌آموزان پیرامون مضرات سیگار با مقطع متوسطه و پیش‌دانشگاهی بعد از اجرای آموزش افزایش یافته و این افزایش طبق آزمون تی زوج با $P.value < 0.05$ معنی‌دار است مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش‌آموزان مقطع متوسطه پیرامون مضرات سیگار قبل و بعد از اجرای برنامه آموزشی بیانگر اختلاف معنی‌دار است. اما مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی پیرامون مضرات سیگار قبل و بعد از آموزش اختلاف معنی‌دار را نشان نمی‌دهد. همچنین در این پژوهش مقایسه میانگین نمرات آگاهی و نگرش دانش‌آموزان پیرامون مضرات سیگار بر حسب متغیرهای میزان تحصیلات والدین، شغل والدین، درآمد خانواده در ماه، بُعد خانواده، معدل درسی، وجود فرد سیگاری یا غیرسیگاری در خانواده نیز صورت گرفته است. مناسب است بر اساس یافته‌های این تحقیق بررسی‌های تکمیلی بخصوص در زمینه نگرش دانش‌آموزان پیرامون مضرات سیگار صورت گیرد.

واژه‌های کلیدی : آموزش، آگاهی، نگرش، سیگار

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
-------	------------

فصل اول : مبانی نظری پژوهش

مقدمه	۱-۱	۱
بیان مسئله	۱-۲	۸
چهارچوب پنداشتی	۱-۳	۱۵
اعتیاد چیست ؟	۱-۳-۱	۱۵
تعاریف ضروری	۱-۳-۲	۱۵
تاریخچه مصرف دخانیات	۱-۳-۳	۱۷
علل ابتلاء به استعمال مواد مخدر	۱-۳-۴	۲۲
علل گرایش به مصرف سیگار در نوجوانان ، جوانان و دانش آموزان	۱-۳-۵	۲۳
عوامل موثر در گرایش دانش آموزان به مصرف سیگار	۱-۳-۶	۲۷
سبب شناسی اعتیاد	۱-۳-۷	۲۹
استعمال سیگار و ارتباط آن با بیماریها	۱-۴	۳۲
تأثیر دخانیات بر روی اعمال مغزی	۱-۴-۱	۳۵
تأثیر سیگار روی قلب و عروق	۱-۴-۲	۳۶
سیگار و تأثیر آن در دوران بارداری	۱-۴-۳	۴۰
سیگار و تأثیر آن روی ضریب هوشی	۱-۴-۴	۴۲
سیگار و سرطان ریه	۱-۴-۵	۴۳
اثر دخانیات روی سیستم ایمنی	۱-۴-۶	۴۵
سیگار و سکته مغزی	۱-۴-۷	۴۵
تأثیر مصرف سیگار روی خون و فاکتورهای خونی	۱-۴-۸	۴۶
سیگار و تأثیر آن روی سیستم گوارشی	۱-۴-۹	۴۷
مصرف دخانیات و ضایعات پوستی	۱-۴-۱۰	۴۸
خطر ابتلاء به بیماری مهلک ایدز در سیگاریها	۱-۴-۱۱	۴۸

فصل دوم : مروری بر مطالعات انجام شده

- ۲-۱ مطالعات انجام شده در ایران ۵۰
- ۲-۲ مطالعات انجام شده در خارج از ایران ۵۷

فصل سوم : کلیات پژوهش

- ۳-۱ اهداف پژوهش ۶۳
- ۳-۱-۱ هدف کلی ۶۳
- ۳-۱-۲ اهداف ویژه ۶۳
- ۳-۲ فرضیه‌های مهم پژوهش ۶۴
- ۳-۳ متغیرهای مهم پژوهش ۶۴
- ۳-۳-۱ متغیر مستقل ۶۴
- ۳-۳-۲ متغیرهای مستقل زمینه‌ای ۶۴
- ۳-۳-۳ متغیرهای وابسته ۶۴
- ۳-۴ تعریف مفاهیم ۶۵
- ۳-۴-۱ آموزش ۶۵
- ۳-۴-۲ آگاهی ۶۵
- ۳-۴-۳ نگرش ۶۶
- ۳-۴-۴ سن ۶۸
- ۳-۴-۵ سواد ۶۸
- ۳-۴-۶ درآمد ۶۹
- ۳-۴-۷ سیگار کشیدن ۶۹
- ۳-۵ جامعه پژوهش و نمونه برداری ۷۰
- ۳-۶ نوع پژوهش ۷۱
- ۳-۷ محیط پژوهش ۷۱
- ۳-۸ ابزار گردآوری اطلاعات ۷۲
- ۳-۹ روش کار ۷۲
- ۳-۱۰ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ۷۴

۳-۱۱ محدودیت‌های پژوهش ۷۴

۳-۱۲ ملاحظات اخلاقی ۷۵

فصل چهارم : یافته‌ها

۴-۱ جداول پژوهش ۷۶

۴-۲ بحث و بررسی یافته‌ها ۷۸

فصل پنجم : بحث و نتیجه‌گیری

بحث ۱۶۷

خلاصه نتایج ۱۷۹

پیشنهادات: ۱۸۲

ضمائم: .....

فهرست منابع : .....

فهرست جداول :

عنوان	شماره صفحه
جدول (۱-۱) تغییر در خطرات پس از توقف استعمال دخانیات	۴۹
جدول (۴-۱) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب سن	۷۹
جدول (۴-۲) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب پایه تحصیلی	۸۰
جدول (۴-۳) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب تحصیلات والدین	۸۱
جدول (۴-۴) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب شغل پدر	۸۲
جدول (۴-۵) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب شغل مادر	۸۳
جدول (۴-۶) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب تعداد افراد خانواده	۸۴
جدول (۴-۷) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب معدل درسی	۸۵
جدول (۴-۸) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب تعداد افراد سیگاری و غیرسیگاری در خانواده	۸۶
جدول (۴-۹) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب نسبت افراد سیگاری و غیرسیگاری در خانواده	۸۷
جدول (۴-۱۰) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب سیگاری یا غیرسیگاری بودن	۸۸
جدول (۴-۱۱) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب انگیزه مصرف سیگار	۸۹
جدول (۴-۱۲) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب منبع تامین پول سیگار	۹۰
جدول (۴-۱۳) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب پیشنهاد دهندگان اولین سیگار	۹۱
جدول (۴-۱۴) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب سن اولین تجربه سیگار کشیدن	۹۲
جدول (۴-۱۵) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب زمان سیگار کشیدن دانش آموزان سیگاری	۹۳
جدول (۴-۱۶) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب آگاهی والدین از مصرف سیگار دانش آموزان	۹۴
جدول (۴-۱۷) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب آگاهی والدین از مصرف سیگار دانش آموزان	۹۵
جدول (۴-۱۸) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب میل به ترک سیگار	۹۶
جدول (۴-۱۹) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب اعتیاد محسوب کردن منظم سیگار کشیدن	۹۷
جدول (۴-۲۰) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب میزان تاثیر دوستان سیگاری در اعتیاد به سیگار	۹۸
جدول (۴-۲۱) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب موضوعات لازم در تهیه برنامه‌های آموزشی	۹۹
جدول (۴-۲۲) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب بهترین راه برای پیشگیری از مصرف سیگار دانش آموزان	۱۰۰
جدول (۴-۲۳) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب تاثیر فیلم‌های سینمایی و تلویزیون در گرایش دانش آموزان به طرف سیگار	۱۰۱

- جدول (۲۴-۴) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب ضروری بودن آموزش مضرات سیگار ۱۰۲
- جدول (۲۵-۴) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب میزان آگاهی دانش آموزان نسبت به مضرات سیگار قبل و بعد از آموزش ۱۰۳
- جدول (۲۶-۴) توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای پژوهش بر حسب نگرش دانش آموزان نسبت به مضرات سیگار قبل وبعد از آموزش ۱۰۴
- جدول (۲۷-۴) مقایسه میزان آگاهی دانش آموزان در خصوص مضرات سیگار قبل و بعد از آموزش بر اساس سئوالات آگاهی مطرح شده پیرامون مضرات سیگار کشیدن در پرسشنامه ۱۰۵
- جدول (۲۸-۴) سنجش نگرش دانش آموزان در خصوص مضرات سیگار قبل و بعد از آموزش بر اساس سئوالات نگرشی مطرح شده پیرامون مضرات سیگار کشیدن در پرسشنامه ۱۰۶
- جدول (۲۹-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب مقطع تحصیلی ۱۰۷
- جدول (۳۰-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب مقطع تحصیلی ۱۰۸
- جدول (۳۱-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب میزان تحصیلات پدر ۱۰۹
- جدول (۳۲-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب تحصیلات پدر ۱۱۰
- جدول (۳۳-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب تحصیلات مادر ۱۱۱
- جدول (۳۴-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب تحصیلات مادر ۱۱۲
- جدول (۳۵-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب شغل پدر ۱۱۳
- جدول (۳۶-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب شغل پدر ۱۱۴
- جدول (۳۷-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب شغل مادر ۱۱۵
- جدول (۳۸-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب شغل مادر ..۱۱۶
- جدول (۳۹-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب درآمد خانواده در ماه ۱۱۷
- جدول (۴۰-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل وبعد از آموزش بر حسب درآمد خانواده در ماه ۱۱۸
- جدول (۴۱-۴) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب معدل درسی ۱۱۹
- جدول (۴۲-۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب معدل درسی ۱۲۰

- جدول (۴-۴۳) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب وجود فرد
سیگاری یا غیرسیگاری در خانواده. ۱۴۱
- جدول (۴-۴۴) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب وجود فرد
سیگاری یا غیرسیگاری در خانواده. ۱۴۲
- جدول (۴-۴۵) مقایسه میانگین نمرات آگاهی دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب تعداد
افراد خانواده ۱۴۳
- جدول (۴-۴۶) مقایسه میانگین نمرات نگرش دانش آموزان مورد بررسی قبل و بعد از آموزش بر حسب تعداد
افراد خانواده ۱۴۴

فصل اول :

معرفی پژوهش

۱-۱ مقدمه :

همه گیری دخانیات در حال تغییر مکان از کشورهای صنعتی به کشورهای کم درآمد است تخمین زده می شود که مرگ و میر ناشی از بیماریهای وابسته به استعمال دخانیات از حدود سالانه سه میلیون نفر در حال حاضر به ده میلیون مرگ در سال ۲۰۲۵ میلادی افزایش یابد. ۷ میلیون از این مرگها در کشورهای در حال توسعه رخ خواهد داد (۴۵).

در حالی که WHO اعلام می کند که « تجارت تنباکو یکی از ضد انسانی ترین و علیل کننده ترین مواد مصرفی عالم است. » جای بسی تأسف است که مصرف تنباکو و فرآورده های مختلف آن ، به ویژه سیگار در کشورهای جهان سوم افزایش یافته است و بعنوان عامل تشخص ، بلوغ و بزرگی در قشر جوان جامعه جلوه نموده است. این در حالی است که گرایشات و تلفات ناشی از سیگار در سراسر دنیا به ویژه در جهان سوم بسیار زیاد و مسئولیت آفرین میباشد (۱۵).

آشنایی علمی با واقعیت های بنام مواد مخدر ، الکل و دخانیات در قرن بیست و یکم از ضروریات است . زیرا اولاً ، این مواد در همه کشورها به صورتهای مختلف مصرف می شود . ثانیاً مشاهده می شود که بسیاری از افراد به علت عدم آشنایی علمی با این مواد به دام آن می افتند. ثالثاً عدم اطلاع از معایب آنها گاهی باعث نقص عضو دائمی و یا حتی مرگ آنان می گردد (۲۲).

سیگار کشیدن در دنیای حاضر یکی از خطرناکترین دشمنان سلامتی است. که خوشبختانه قابل اجتناب می باشد. بدیهی است که کم کردن علاقه عمومی به سیگار کار بسیار مشکلی است . زیرا در حل این مشکل عمومی نه تنها بایستی فاکتورهای

بهداشتی جامعه را در نظر داشت. بلکه عوامل اجتماعی و اقتصادی نیز راه مهمی را در کوشش به منظور ترک سیگار و یا ترغیب جامعه به مصرف دخانیات بازی می نمایند. بنابراین برای حل این مشکل اساسی و بزرگ لازم است. تا تصمیمات بزرگ و اساسی در سطح سیاست های ملی دولت ها گرفته شود (۳۸).

سن بین ۲۰-۱۱ سالگی را نوجوانی می گویند که ممکن است در فرهنگ های مختلف درباره این سن اختلاف داشته باشد. نوجوانی زمان انتقال از کودکی به بزرگسالی است (۵۶).

سازمان جهانی بهداشت افراد سنین ۱۹-۱۰ سال را نوجوان^۱ تلقی می کند. در حالی که جوانی (۲) را به گروه سنی ۲۴-۱۵ سال اطلاق کرده است (۴۴).

نوجوانان و جوانان جمعیت قابل توجهی را در سطح جهان تشکیل می دهند. تخمین زده می شود که در فاصله سالهای ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ افراد گروه سنی ۲۴-۱۵ سال از ۴۱۹ میلیون نفر به ۱/۲۸۰/۱۰۰/۰۰۰ نفر بالغ شود. بیشترین تعداد این گروه سنی در جهان سوم وجود دارد. و با توجه به رشد جمعیت در ایران پیش بینی می شود که هر روز بر تعداد نوجوانان ایران افزوده شود. در حال حاضر در کشور ما بالغ بر یک سوم جمعیت را جوانان و نوجوانان تشکیل می دهند. نمی توان این جمعیت را نادیده گرفت (۴۵).

یکی از مسائلی که مشکلات فراوانی را برای نوجوانان و جوانان، خانواده و حتی جامعه بوجود آورده است. مسئله اعتیاد روزافزون به مواد مخدر در بین نسل جوان می باشد. روان شناسان اغلب بر این مسئله تاکید دارند که اساس اعتیاد میل غیر قابل

---

^۱Adolescents